

Türkiye’de Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluşların Bağımsız Denetimine İlişkin Bir İnceleme (A Study on the Independent Auditing of Public Interest Entities in Turkey)

Aslıhan E. Bozcuk^a

Merve Uçar^b

Burak Çağrı Yılmaz^c

^a Sorumlu Yazar, Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi İİBF, İşletme Bölümü, aebozcuk@akdeniz.edu.tr

^b Akdeniz Üniversitesi, SBE, merveucar1987@hotmail.com

^c Akdeniz Üniversitesi, SBE, cagriyilmaz@gmail.com

Anahtar Kelimeler

Bağımsız Denetim,
Kamu Yararını
İlgilendiren Kuruluşlar
(KAYİK), Türkiye.

Jel Sınıflandırması

M42, M48, G28.

Özet

Bu çalışmanın amacı, 2011’deki yasal düzenlemeler sonrası, Türkiye’de kamu yararını ilgilendiren kuruluşların (KAYİK) bağımsız denetimindeki durumunu denetim sektörümüzün kurumsal yapısı bağlamında ortaya koymaktır. Yapılan analizleri farklı ücretlendirme politikalarının ve genel ekonomik göstergelerin etkilerinden arındırmak amacıyla, denetim geliri yerine denetlenen KAYİK sayısı kullanılmış, en son aşamada denetim geliri ile ilişkilimine de yer verilmiştir. Ülkemizde 2016 yılsonu itibariyle 1453 KAYİK zorunlu yıllık bağımsız denetiminin, ‘KAYİK dahil’ denetim yapmaya yetkilendirilmiş 72 bağımsız denetim kuruluşu tarafından gerçekleştirildiği görülmüştür. Bu denetimlerin %61’i küresel olarak ‘dört büyük’ olarak anılan (4B) kuruluşlar, %26’sı uluslararası denetim ağlarına (UDA) üye olan bağımsız denetim kuruluşları ve %13’ü yerel denetim şirketleri tarafından gerçekleştirilmiştir. 2013-2016 dönemi için, gerçekleştirilen KAYİK bağımsız denetimi sayısının 4 yıllık ortalaması, 4B grubu için 164, UDA üyesi grup için 11, yerel bağımsız denetim şirketleri için de 5’dir. KAYİK’ lere ilişkin bağımsız denetim sektörümüzdeki bu uçurum ilk defa bu çalışmada gözler önüne serilmektedir.

Keywords

Independent Auditing,
Public Interest Entities
(PIEs), Turkey.

Jel Classification

M42, M48, G28.

Abstract

The purpose of this study is to explore the state of independent auditing of public interest entities (PIEs) in Turkey, following the recent changes in the regulatory environment. In order to eliminate the effects of different pricing policies and economic factors, the number of audited PIEs is used in the analysis instead of audit revenues. As of 2016, there are 1453 PIEs audited by 72 independent audit firms. Out of these audits, 61%, 26% and 13% are carried out by the ‘Big4’, the member firms of international audit networks (IAN) and the local auditors, respectively. From 2013 to 2016, the 4-year averages of the number of audited PIEs are 164 for the Big4, 11 for IAN member firms and 5 for local independent auditors. This study is the first to present this huge gap in the Turkish auditing sector in terms of the independent audits of PIEs.

1. Giriş

2011 yılındaki yasal düzenlemelerle ülkemizdeki bağımsız denetim sektöründe tam anlamıyla bir dönüşüm yaşanmıştır. Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) kurulmuş ve 'kamu yararını ilgilendiren kuruluşlar' terimi ilk defa yasal düzenlemelerde yerini almıştır. Günümüzde, sermaye piyasamızda işlem gören şirket sayısının yaklaşık olarak üç katından fazla kamu yararını ilgilendiren kuruluş (KAYİK) bulunmakta olup, KGK tarafından KAYİK denetimi yapmaya yetkilendirilmiş bağımsız denetim kuruluşları tarafından yıllık bağımsız denetimleri zorunludur. Ancak, ülkemizdeki yetkili bağımsız denetim kuruluşları tarafından gerçekleştirilen, KAYİK bağımsız denetimlerine ilişkin detaylı bilgi sınırlıdır.

Bu çalışmanın amacı, KAYİK kavramının başlangıcı, tanımı ve ilgili yasal düzenlemeleri ile KAYİK'lerin bağımsız denetiminin ülkemizde yıllar içerisindeki gelişimine ilişkin bir resim ortaya koymaktır. Bu amaçla, bağımsız denetim sektöründeki yerel şirketler, uluslararası denetim ağına üye şirketler ve küresel 4 büyük bağımsız denetim kuruluşu bağlamında, 2013-2016 döneminde ülkemizde bağımsız denetimi gerçekleştirilen KAYİK sayıları irdelenmiş, denetim geliri ve denetim kuruluşlarının özellikleri ile arasındaki ilişki sorgulanmıştır.

Bağımsız denetim alanındaki önceki yazında, direkt olarak KAYİK'lerin durumunu inceleyen çalışma olmamakla beraber, verilerin derlendiği kaynak açısından bağımsız denetim kuruluşlarının yayınlamış olduğu şeffaflık raporlarını kullanan çalışmalar mevcuttur. Acar vd. (2011) 2009 yılı itibarıyla SPK denetimi yapmaya yetkili 94 denetim şirketine anket yöntemi uygulamış, cevapların analizinde şeffaflık raporlarından elde edilen değişkenleri kullanmış ve raporların kamuyu aydınlatma ve şeffaflığı sağlama hususunda yetersiz kaldığına dikkat çekmişlerdir.

Şeffaflık raporlarının, KAYİK denetimi yapan bağımsız denetim kuruluşları için zorunlu hale gelmesinden sonraki dönemde ise veri temini amacıyla sıklıkla kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Erdoğan ve Kutay (2016), 2013 yılına ait şeffaflık raporlarını kullanarak, denetimi yapılan KAYİK sayısı ve beyan edilen sermaye değişkenleri ile denetim gelirleri arasında pozitif ilişki bulurken, uluslararası denetim ağına dahil olmanın gelir üstünde anlamlı bir etkisi olmadığını raporlamışlardır. Erdoğan ve Solak (2016) ise, 2013 verilerine dayanarak, küresel 4 büyük bağımsız denetim kuruluşunun ülkemizdeki faaliyetlerinin ne derece baskın olduğunu gözler önüne sermişlerdir. Gürol

ve Tüysüzoğlu (2016), 2014 yılına ait şeffaflık raporlarını niteliksel olarak analiz etmek amacıyla yaptıkları çalışmada, raporlardaki eksiklikleri tespit edip, kullanıcıların ihtiyaçlarını daha iyi cevaplayabilmek için ne şekilde geliştirilebileceğine dair önerilerde bulunmuşlardır. Tanç ve Gümrah (2016), 2014 yılına ait şeffaflık raporlarında sürekli eğitim politikası başlığı altında verilen bilgileri inceleyip, bu konudaki uygulamaların istenen ölçüde açık bir şekilde paylaşılmadığını tespit etmişlerdir.

Dolayısıyla, ülkemizdeki KAYİK bağımsız denetimlerinin son 4 yıllık gelişimini, bağımsız denetim kuruluşlarının pazar paylarını ve denetim gelirleri ile arasındaki ilgileşimi irdeleyen bu çalışmanın yazına katkı sağlayacağı kanısındayız.

2. Avrupa' da KAYİK' ler ve Bağımsız Denetim

Avrupa Birliği (AB) bağımsız denetim mevzuatı, 78/660/EEC ve 83/349/EEC (Direktif,2006), 84/253/EEC (Direktif, 1984), 2006/43/EC (Direktif, 2014 ve 2006) ve 2014/56/EU (Direktif,2014) yönergeleri ile, üye ülkelerde uygulamada birlik sağlama ve paydaşların sermaye piyasalarına olan güvenini temin etmeyi amaçlamaktadır (Çalıyurt ve Kesimli, 2015). Bu amaçla, bağımsız denetçi ve denetim firmalarının kaydı, yetkilendirilmesi, meslek etiği, kalite kontrolü ve güvence sistemleri, soruşturulması ve cezai yaptırımları düzenlenmiştir (Direktif, 2014: Madde 18). Ayrıca 2008/362/EC (Komisyon Önerisi, 2008) KAYİK' lerin denetimine ilişkin ek yönergeler içermektedir. AB'de KAYİK' lerin denetim faaliyetini gerçekleştiren denetim kuruluşlarının Haziran 2008'den itibaren şeffaflık raporu yayınlamaları da zorunlu kılınmıştır (Direktif, 2006:Md.40).

AB kapsamında, KAYİK' lerin en güncel tanımı 2013/34/EU (Direktif, 2013a) ve 2014/56/EU (Direktif, 2014)' de verilmiştir. Bu tanıma göre aşağıdaki kuruluşlar KAYİK olarak sınıflandırılmaktadır:

“ (a) 2004/39/EC (Direktif, 2004), Madde 4(1):14 kapsamında menkul kıymetleri, herhangi bir üye devlete ait kanunlarla düzenlemiş menkul kıymetler piyasalarında alınıp satılan, bir üye devletin kanunlarına tabi olan kuruluşlar

(b) 2013/36/EU (Direktif, 2013b), Madde 3(1): 1 kapsamında tanımlanmış olan kredi kuruluşları (Madde 2'de bahsi geçenler hariç)

(c) 91/674/EEC (Direktif, 1991), Madde 2(1) kapsamındaki sigorta taahhütleri; veya

(d) üye devletler tarafından kamu yararını ilgilendirdiği belirlenmiş kuruluşlar, örneğin yapılan işin doğası, şirket büyüklüğü veya çalışan sayısı açısından kamuyu önemli ölçüde ilgilendiren girişimler”(AE, 2017:1)

Bu tanım 2014'deki Denetim Reformu olarak anılan direktif ve yönergeler sonrası durumu yansıtmakta olup, KAYİK tanımının üye devletler arasında sadeleştirilmesi ve uyumlaştırılması çabalarının bir sonucudur. Bu çabalar aynı zamanda KAYİK kapsamına giren şirketlerin sayısında azalmaya da yol açmıştır (AE, 2017:6). Tablo 1'de, AB üyesi 28 ülke ve Avrupa Ekonomik Alanı (AEA) üyesi 2 ülke olmak üzere toplam 30 ülke için Kasım 2017 itibariyle kotasyon ve KAYİK sayıları verilmiştir. Bu tablodaki veriler Avrupa Komisyonunun 2017 raporundan (Komisyon Raporu, 2017) farklılık göstermektedir. Zira, komisyon raporunda genellikle 2014/2015 dönemi baz alındığı için denetim reformunun getirdiği yeni düzenlemelerin sonuçları verilere tam anlamıyla yansıtılmamıştır. Dolayısıyla, Tablo 1'deki KAYİK sayıları en güncel durumu göstermektedir.

Tablo 1'den görüldüğü üzere, Kasım 2017 itibariyle AEA' da toplam 19.068 kuruluş KAYİK kapsamına girmektedir. KAYİK sayısı en düşük olan ülke Estonya (30), en yüksek olan ülke ise Polonya'dır (2.000). AEA için KAYİK sayısı, kote edilmiş şirket sayısının 2,8 (19.068/6.712) katıdır. Almanya'da KAYİK sayısı kotasyon sayısının 1,4 katı iken, Portekiz için bu rakam 23,1'dir. Ülkeler arasında gözlemlenen bu fark gerek ekonomik etkenler gerekse KAYİK kapsamına giren kuruluşların tanımlarındaki farktan kaynaklanmaktadır. Örneğin Almanya için sermaye piyasalarında işlem gören (kote) şirketler, kredi kuruluşları ve sigorta taahhütlerinde bulunan kuruluşlar KAYİK olarak tanımlanırken, Portekiz için bu kuruluşlara ek olarak emeklilik fonları, UCIT¹ ve yatırım fonları ve kamu kuruluşlarını da içermektedir. En geniş kapsamlı tanımı kullanan ülke Litvanya olup, yukarıda bahsi geçen kuruluşlara ek olarak, belli ölçütleri geçen büyüklükteki şirketler, hükümet birimleri ve varlık yönetimi şirketlerini de içermektedir. Genel tanım olarak Litvanya kadar kapsamlı olmasa da Hırvatistan, İtalya, İspanya, Polonya ve Romanya'da elektronik para sektöründe faaliyet gösteren şirketler de KAYİK tanımına dahildir (AE, 2017:2-3).

---

¹Undertakings for Collective Investments in Transferable Securities (UCIT): hangi AB üyesi ülke menşeiili olduğuna bakılmaksızın AB genelinde alınıp satılabilen kolektif yatırım araçları.

Tablo 1. Avrupa Ülkeleri KAYİK ve Kotasyon Sayıları

Ülke	KAYİKsayısı	KotasyonSayısı
Almanya	1.150	800
Avusturya	239	84
Belçika	342	152
Bulgaristan	569	414
Çek Cumh.	150	74
Danimarka	360	200
Estonya	30	13
Finlandiya	469	136
Fransa	1.796	483
Hırvatistan	500	127
Hollanda	725	125
İngiltere	1.750	700
İrlanda	1.200	54
İspanya	1.507	188
İsveç	621	350
İtalya	917	233
Kıbrıs	118	76
Letonya	87	42
Litvanya	150	20
Lüksemburg	583	180
Macaristan	195	44
Malta	91	43
Polonya	2.000	450
Portekiz	1.250	54
Romanya	1.000	90
Slovakya	172	73
Slovenya	70	45
Yunanistan	325	233
Toplam AB	18.366	6.483
Norveç	527	211
İzlanda	175	18
Toplam AEA	19.068	6.712

Kaynak: Accountancy Europe (AE, 2017: 4-5)

AB' deki KAYİK tanımının Amerika ve dünyanın farklı yerlerinde faaliyet gösteren denetim kuruluşları için de bağlayıcı olabildiğini göz önünde bulundurmak önemlidir. Zira, çok uluslu şirketlerin konsolide edilmiş finansal tablolarının denetiminde, ana ortaklık KAYİK kapsamına girmese bile, konsolidasyona konu olan firmanın faaliyet gösterdiği ülkede KAYİK kapsamına girmesi söz konusu olabilmektedir (Allen, 2010). Bu gibi durumlarda denetim firmasının KAYİK' lere ilişkin hem Sarbanes-Oxley Yasası (SOX, 2002), hem de Avrupa Birliği 8. Direktifinde (Direktif, 2006) belirtilen yasal zorunluluklara uymakla kalmayıp, ülkelere özel koşullara uyumu da temin etmesi gerekebilir (Dagnev, 2008). Hatta, denetim kuruluşu, ülkeye özel bir koşul bulunmadığı durumlarda bile, kendisi uygulamayı seçebilmektedir. Örneğin Katar'da faaliyet

gösteren, küresel 4 büyük denetim kuruluşundan biri olan Ernst & Young (EY), KAYİK denetimlerinde denetim ortağı rotasyonuna ilişkin Katar' a özel bir zorunluluk bulunmamasına rağmen, denetim kalitesini arttırmak ve denetçi bağımsızlığını perçinlemek adına, hem AB hem de Amerika için geçerli olan etik standartlara uymayı seçmiştir (EY, 2014).

3. Türkiye' de KAYİK' ler ve Bağımsız Denetim

Ülkemizde KAYİK ve bağımsız denetime ilişkin düzenlemeler AB'deki gelişmeleri yakından takip etmektedir. Türkiye'de bağımsız denetçi ve bağımsız denetim firmalarını yetkilendirme ve faaliyetlerini denetleme yetkisi 2 Kasım 2011 tarih ve 28103 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 660 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu'na (KGK) verilmiştir (KHK/660, 2011: Md.1(1)). Aynı zamanda, KHK/660 ile ülkemizde ilk defa 'kamu yararını ilgilendiren kuruluşlar' terimi yasal düzenlemelerde kullanılmış ve tanımı şu şekilde yapılmıştır:

"Halka açık şirketler, bankalar, sigorta, reasürans ve emeklilik şirketleri, faktoring şirketleri, finansman şirketleri, finansal kiralama şirketleri, varlık yönetim şirketleri, emeklilik fonları, ihraççılar ve sermaye piyasası kurumları ile faaliyet alanları, işlem hacimleri, istihdam ettikleri çalışan sayısı ve benzeri ölçütlere göre önemli ölçüde kamuoyunu ilgilendirdiği için Kurum tarafından bu kapsamda değerlendirilen kuruluşları [...] ifade eder" (KHK/660, 2011: Md.2(1)ğ)

Ayrıca KHK/660, bu tanımın oluşturulmasında, sektörün özelliğine göre farklı ölçütler belirleme yetkisini de KGK' ya vermiştir (KHK/660, 2011: Md.23(3)). KGK, 26 Aralık 2012 tarih ve 28509 sayılı Resmi Gazetede yayınladığı Bağımsız Denetim Yönetmeliğinde, bu tanıma, *"28/7/1981 tarihli ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununda tanımlanmış olan [ihraççılar]"* ibaresini eklemiş ve kamu yararını ilgilendiren kuruluşların kısaltması olarak KAYİK terimini ilk defa kullanmıştır (BDY, 2012: Md.4(1)j).

BDY (2012) KAYİK' lere ilişkin ek düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir;

- KAYİK' lerin denetimini yapmaya yetkili denetim kuruluşlarında görevli Sorumlu Denetçilerin 15 yıllık mesleki tecrübeye (en az 2 yılı fiilen) sahip olması (BDY, 2012: Md.28(1)a),

- Bir takvim yılında KAYİK denetimi yapmış denetim kuruluşlarının ilgili takvim yılını müteakip üç ay içinde yıllık şeffaflık raporunu KGK' ya bildirip kendi internet sitesinde yayımlaması (BDY, 2012: Md.36(1))
- Bir takvim yılında KAYİK denetimi yapmamış denetim kuruluşlarının da bunu kendi internet sitelerinin şeffaflık raporuyla ilgili bölümünde açıklaması (BDY, 2012: Md.36(4)) zorunluluğu bunlar arasındadır.

KGK tarafından 21 Ekim 2014 tarih ve 29152 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Bağımsız Denetim Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (Yönetmelik, 2014) ile BDY (2012)'nin 36. maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Bir takvim yılında KAYİK denetimi yapmış denetim kuruluşları ilgili takvim yılını müteakip, özel hesap dönemi kullanan denetim kuruluşları ise hesap dönemi kapanışını müteakip dördüncü ayın sonuna kadar yıllık şeffaflık raporunu Kuruma bildirir ve kendi internet sitelerinde yayımlar.” (Yönetmelik, 2014: Md.8)

Ayrıca, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından, 2 Nisan 2015 tarih ve 29314 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para İhracı ile Ödeme Kuruluşları ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile, ödeme kuruluşları ve elektronik para kuruluşlarının bağımsız denetimini 'KAYİK dahil' bağımsız denetim yapma yetkisi almış bağımsız denetim kuruluşlarının gerçekleştirebileceği düzenlemesi getirilmiştir (Yönetmelik, 2015: Md.2). Bu düzenleme sonrası, ülkemizde kullanılan en güncel KAYİK tanımı (KGK, 2018) AB ülkeleri arasında en çok İtalya'da kullanılan tanımla benzeşmektedir.

Ağustos 2018 itibariyle, KGK tarafından ülkemizde bağımsız denetim yapmaya yetkilendirilmiş toplam 256 bağımsız denetim kuruluşu bulunmaktadır². Bu kuruluşlardan 130 tanesi KAYİK hariç, 126 tanesi de KAYİK dahil bağımsız denetim yapmaya yetkilidir. Bu 126 bağımsız denetim kuruluşundan, 73 tanesi KAYİK dahil (sigorta ve özel emeklilik alanları hariç) ve kalan 53 tanesi de tüm KAYİK dahil bağımsız denetimleri yapmaya yetkilidir.

---

² Bağımsız Denetim Kuruluşları listesi: <http://denkur.kgk.gov.tr/>

4. Çalışmanın Kapsam ve Yöntemi

Çalışmanın örneklemini ülkemizde KAYİK denetimi yapmaya yetkili bağımsız denetim kuruluşları oluşturmaktadır. Bu denetim kuruluşlarının listesi KGK web sitesinde yayınlanıp en son sicil kaydı alan kuruluşları da içerecek şekilde güncellenmekte ve kendi web sitelerindeki şeffaflık raporlarına bağlantı ile sunulmaktadır³.

Şeffaflık raporları KAYİK denetimi yapan kuruluşlar için zorunlu hale geldikten sonra ilk yayınlanan raporlar 2013 yılı içindir. Çalışmanın verilerinin derlendiği 29 Aralık 2017- 11 Ocak 2018 dönemi itibariyle, KGK web sitesinde KAYİK denetimi yapmaya yetkili 120 bağımsız denetim kuruluşu listelenmiştir. Bu kuruluşlar içinden, 32 tanesinin 2016 yılında hiç KAYİK denetimi yapmadığı için şeffaflık raporu sunma zorunluluğu yoktur. Dolayısıyla, 2016 yılı içinde en az bir KAYİK denetimi yapmış 88 tane bağımsız denetim kuruluşu olup, eksik veri (kopuk bağlantı, açılmayan web sayfaları ve şeffaflık raporundaki eksiklikler) sebebiyle, 2013-2016 yılları için 72 tane bağımsız denetim kuruluşunun denetimini gerçekleştirdiği KAYİK listesine ulaşılmıştır.

Bu 72 kuruluşun 4 yıllık şeffaflık raporları indirilip incelenmiş ve her yıl için denetlediği KAYİK sayısı verileri derlenmiştir. Bazı raporlarda toplam denetlenen KAYİK sayısı verilmeksizin, numaralandırılmamış bir liste sunulmuştur.

Ayrıca analize etkisi olabileceği düşünülen, önceki çalışmalarda da kullanılmış, uluslararası denetim ağına üyelik, şirket yaşı, ortak sayısı, en büyük ortak payı ve denetim geliri verileri de en güncel şeffaflık raporlarından derlenmiştir. Çalışmada kullanılan değişkenler Tablo 2'de listelenmiştir.

Denetlenen KAYİK Sayısı, şirket yaşı ve denetim geliri değişkenleri ve 4B ile uluslararası denetim ağına üye olma kukla değişkenlerinin tanımı Erdoğan ve Kutay (2016:110) çalışmasındaki ile aynıdır. Ortak sayısı değişkeninde ise Acar vd. (2011) çalışmasındaki tanım kullanılmıştır.

---

³Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Şeffaflık Raporları ile Şeffaflık Raporlarına İlişkin Açıklamalar: <http://www.kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/5304/Bağımsız-Denetim-Kuruluşlarının-Şeffaflık-Raporları-ile-Şeffaflık-Raporlarına-İlişkin-Açıklamaları>

Tablo 2. Çalışmada Kullanılan Değişkenler

Değişkenler	Açıklaması
dKayik2016	2016 yılı içinde bağımsız denetimi gerçekleştirilen KAYİK sayısı
dKayik2015	2015 yılı içinde bağımsız denetimi gerçekleştirilen KAYİK sayısı
dKayik2014	2014 yılı içinde bağımsız denetimi gerçekleştirilen KAYİK sayısı
dKayik2013	2013 yılı içinde bağımsız denetimi gerçekleştirilen KAYİK sayısı
UDAüyesi	Bağımsız denetim kuruluşu, Uluslararası Denetim Ağı üyesi ise 1, değilse 0 değerini alan kukla değişken
4B	Bağımsız denetim kuruluşu, küresel 4 büyük denetim kuruluşundan birisiyse 1, değilse 0 değerini alan kukla değişken
ŞirketYaşı(Yıl)	2018'den Şirketin Kurulduğu Yıl çıkarılmak suretiyle hesaplanan değer
OrtakSayısı	Denetim Kuruluşu ortaklarının sayısı
EnBüyükOrtPayı	Denetim Kuruluşunun en büyük ortağının sahip olduğu pay
DenGeliri2016	2016 yılı için şeffaflık raporunda açıklanan denetim faaliyetlerinden elde edilen gelir

5. Bulgular ve Tartışma

Ülkemizde son 4 yılda gerçekleştirilen KAYİK denetimlerinin durumu Tablo 3'de özetlenmiştir. Bu tabloda her yıl için denetlenen KAYİK sayısı, küresel 4 büyük denetim kuruluşu (4B) için ayrı ayrı gösterilmiş, uluslararası denetim ağına üye olan ve olmayan (Yerel) bağımsız denetim kuruluşları içinse toplam olarak verilmiştir. Her yıla ait denetlenen KAYİK sayısının yanındaki 2 kolonda da, sırasıyla, 4B grubundaki kuruluşların kendi toplamından aldığı pay ve genel toplamdan aldığı pay yüzdesel olarak ifade edilmiştir.

Tablo 3. Türkiye’de Denetimi Yapılan KAYİK Sayısı (2013-2016)

	2013			2014			2015			2016		
	KayikS	4B	Gen.	KayikS	4B	Gen.	KayikS	4B	Gen.	KayikS	4B	Gen.
EY	85	17%	8%	104	21%	10%	150	20%	12%	145	16%	10%
Deloitte	141	29%	13%	128	26%	12%	192	26%	15%	225	26%	15%
KPMG	136	28%	13%	136	28%	13%	256	34%	20%	255	29%	18%
PwC	<u>131</u>	<u>27%</u>	<u>12%</u>	<u>125</u>	<u>25%</u>	<u>12%</u>	<u>147</u>	<u>20%</u>	<u>12%</u>	<u>256</u>	<u>29%</u>	<u>18%</u>
Top.4B(N:4)	493	100%	46%	493	100%	48%	745	100%	59%	881	100%	61%
Top.UDA(N:35)	395		37%	384		37%	361		29%	380		26%
Top.Yerel(N:33)	<u>186</u>		<u>17%</u>	<u>159</u>		<u>15%</u>	<u>156</u>		<u>12%</u>	<u>192</u>		<u>13%</u>
Genel Toplam	<u>1074</u>		100%	<u>1036</u>		100%	<u>1262</u>		100%	<u>1453</u>		100%

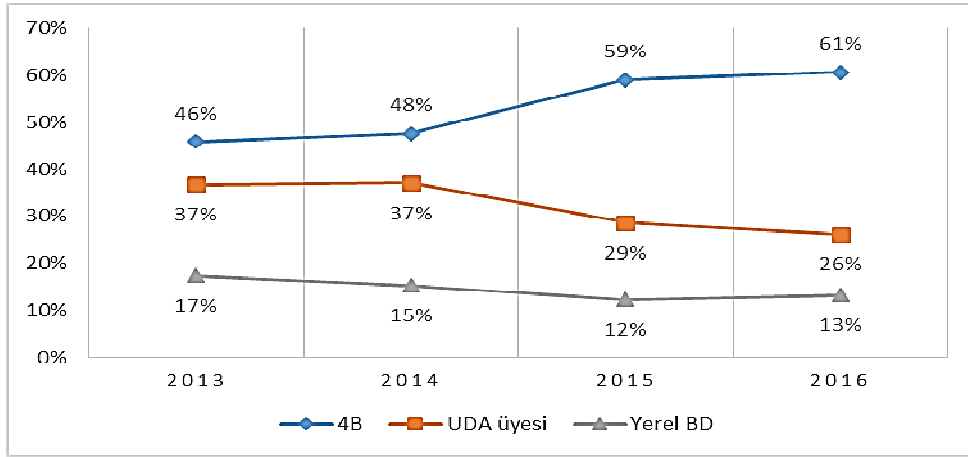
EY: Ernst & Young; Deloitte: Deloitte Touche Tohmatsu; KPMG: Klyveld Peat Marwick Mitchell Main Goerdeler;

PwC: Pricewaterhouse Coopers

KayikS: Denetlenen KAYİK sayısı; 4B: 4 Büyük Denetim Kuruluşu (Big4); Gen.: Genel; UDA: Uluslararası Denetim Ağı; Top.: Toplam

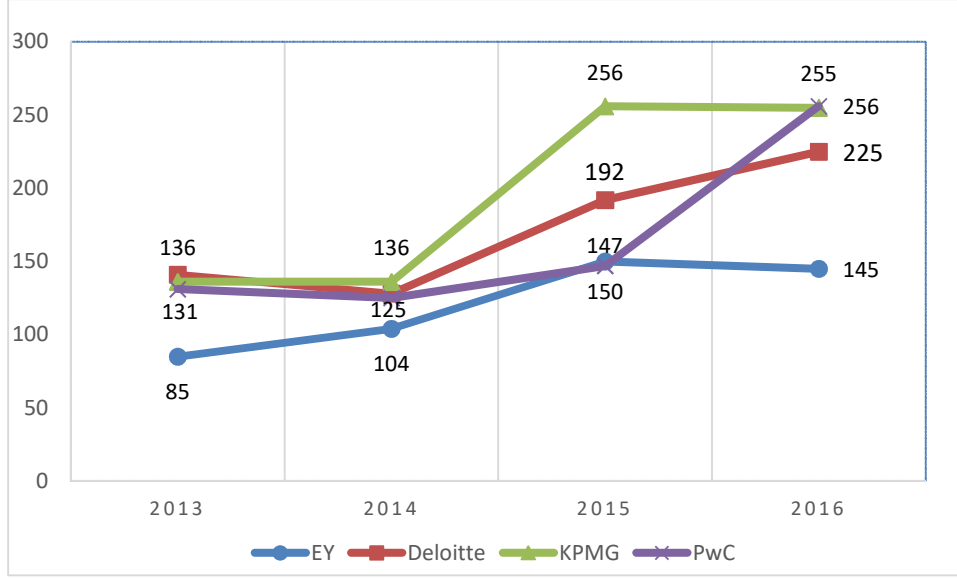
2013-2016 yılları arasında ülkemizde denetimi yapılan KAYİK sayısı 1.074'den 1.453'e yükselerek, yaklaşık %35 artmıştır. Bu artışta yıllar içerisinde KAYİK tanımının

genişletilmesine ilişkin düzenlemeler, yeni kurulan finansal şirketler ve yeni halka arzların etkili olduğu düşünülmektedir. Ancak bu artıştan en çok 4 büyük denetim kuruluşu (4B) fayda görmüş, büyüyen bir pastada daha büyük bir pay almışlardır. 2013’de 4B’nin denetlediği KAYİK sayısı 493 iken, 2016’ya gelindiğinde bu sayı 881’e çıkıp, yaklaşık %79’lük artış göstermiştir. Uluslararası denetim ağına (UDA) üye kuruluşların denetlediği KAYİK sayısı aynı dönemde düşüş göstermiştir. Herhangi bir uluslararası ağa üye olmayan yerel denetim kuruluşlarının denetlediği KAYİK sayısı ise 2014-2015 döneminde düşse de 2016’da yükselerek, 2013 seviyesine kıyasla %3 artış göstermiştir. Bu göreceli artış ve azalışlar Grafik 1’ de pazar payları açısından, Grafik 2’de ise 4B’nin kendi içinde dağılımı açısından daha net anlaşılması amacıyla görsel olarak sunulmuştur.

Grafik 1. Türkiye’deki Denetim Kuruluşlarının KAYİK Denetimi Pazar Payı (2013-2016)

Grafik 1’de 4 büyük denetim kuruluşu (4B), uluslararası denetim ağına (UDA) üye bağımsız denetim kuruluşları ve yerel bağımsız denetim kuruluşlarının ülkemizdeki KAYİK denetimleri için pazar payları gözler önüne serilmektedir. 4B grubu yıllar içerisinde payını arttırarak, 2016’ya gelindiğinde ülkemizdeki tüm KAYİK bağımsız denetimlerinin %61’ini gerçekleştirmektedir 2013-2016 dönemi için, 4B grubu pazar liderliğini korumuş ve hatta perçinlemiştir. UDA üyesi olan grup %26 ile pazar payı olarak ikinci sıradadır. Yerel denetim kuruluşlarının pazar payı 2013’de %17 ile başlayıp yıllar içinde önce %15 ve sonra %12’ye düşüp, 2016’da bir miktar yükselme ile %13 seviyesine ulaşmıştır.

Grafik 2. Türkiye'deki 4 Büyük Denetim Kuruluşunun KAYİK Denetimi Sayıları (2013-2016)

Grafik 2'de Pazar lideri olan 4B grubunun kendi içindeki payları görsel olarak sunulmuştur. 2013-2016 dönemi için denetlenen KAYİK sayısında ciddi bir artış söz konusudur. Bu artış EY için %70, Deloitte için %60, KPMG için %88 ve PwC için %95'dir. 2015 yılında denetlenen KAYİK sayısındaki genel artışta BDDK düzenlemesinin (Yönetmelik, 2015) etkili olduğu düşünülmektedir. Bu artıştan en büyük payı KPMG almıştır. Ayrıca incelenen dönem içinde de, şirketlerin kendi arasında hareketlilik gözlenmektedir. Bu hareketlilikte pek çok faktör rol almakla birlikte, denetim kuruluşu zorunlu rotasyonunu da göz ardı etmemek gerekir. Zira, BDY'ye (2012) istinaden, "Üç yıl geçmedikçe; denetim kuruluşları son on yılda yedi yıl, denetim kuruluşlarında çalışanlar da dahil olmak üzere denetçiler ise son yedi yılda beş yıl denetim çalışması yürüttükleri işletmelere ilişkin denetimleri" üstlenemezler (BDY, 2012: Md.26(1)ç).

Tablo 4'de, 2013-2016 dönemindeki her yıl için denetlenen KAYİK sayısı değişkenlerinin tanımlayıcı istatistiklerine yer verilmiştir. Tablo 4, Panel A'da tüm denetim kuruluşları yer alırken, Panel B,C ve D'de 3 alt grup için tanımlayıcı istatistikler yer almaktadır. Bu aşamadaki alt grup analizinin denetlenen KAYİK sayısı bazında yapılması kuruluşlar arasındaki uçurumu daha net ortaya koymaktadır. Çünkü aynı kıyaslama denetim geliri bazında yapıldığında, hem şirketler arası fiyatlandırma politikası farkları hem de yıllar içerisinde enflasyon ve genel ekonomik göstergelerin etkisinden arındırmak mümkün olamamaktadır. Bu değişkenler ile denetim geliri arasındaki ilişkiyi gözlemlemek için ayrıca ilgileşim analizi de yapılmıştır.

Tablo 4. Tanımlayıcı İstatistikler

	Min.	Ort.	Avg.	Max	Toplam
Panel A. Tüm Denetim Kuruluşları (N:72)					
dKayik2016	1	4	18,6	256	1453
dKayik2015	0	4	17,1	256	1262
dKayik2014	0	4	14,0	136	1036
dKayik2013	0	3	14,9	141	1074
Panel B. 4B Denetim Kuruluşu (N:4)					
dKayik2016	145	240	220,3	256	881
dKayik2015	147	171	186,3	256	745
dKayik2014	104	127	123,3	136	493
dKayik2013	85	134	123,3	141	493
Panel C. UDA Üyesi Den. Kuruluşları (N:35)					
dKayik2016	1	8	10,6	54	380
dKayik2015	0	5	10,0	36	361
dKayik2014	0	4	10,7	41	384
dKayik2013	0	5	11,3	62	395
Panel D. Yerel Den. Kuruluşları (N:33)					
dKayik2016	1	3	4,8	44	192
dKayik2015	0	3	4,7	42	156
dKayik2014	0	3	4,7	32	159
dKayik2013	0	2	5,6	62	186

dKayik2016:2016 yılında denetlenen KAYİK sayısı;
Min.: En düşük değer; Ort.: Ortanca (median); Avg.: Ortalama; Max.: En yüksek değer; 4B: 4 büyük denetim kuruluşu; UDA: Uluslararası denetim ağı

Tablo 4, Panel A'da, örneklemdaki tüm bağımsız denetim kuruluşları ele alındığında, en düşük değer 1, en yüksek değer ise 256'dır. Panel B'de, 4B denetim kuruluşları için en düşük değer 85'dir. Değişkenlerin normal dağılıma uymadığı tahmin edilmekle beraber, Lilliefors düzeltmeli Kolmogorov-Smirnov normal dağılım testi yapılarak da teyit edilmiştir.

Tablo 4' de görüldüğü üzere, 2013-2016 dönemi için, yerel denetim kuruluşlarının gerçekleştirdiği KAYİK denetimlerinin ortalama sayısı 4,7-5,6 aralığında iken, UDA üyesi kuruluşlar için bu sayı 10-11,3 aralığında olup, 4B kuruluşlar içinse 123,3-220,3 aralığındadır. Aynı uçurum alt grupların ortancaları için de gözlenmektedir. Bu 3 alt grubun ortancaları arasındaki farkı istatistiksel anlamlılık açısından incelemek amacıyla, bağımsız örneklemler için ortanca testi yapılmıştır. Ayrıca alt grupların dağılımları arasındaki farkı istatistiksel anlamlılık açısından incelemek amacıyla da, bağımsız örneklemler için Kruskal-Wallis testi yapılmıştır. Bulgular Tablo 5' de özetlenmiştir.

Tablo 5. Denetim Kuruluşu Türüne Göre Farklar

	Ortanca			Ort.Sig. ^(a)	KW-Sig. ^(b)
	4B	UDA	Yerel		
dKayik2016	240	8	3	0,022	0,000
dKayik2015	171	5	3	0,019	0,001
dKayik2014	127	4	3	0,017	0,001
dKayik2013	134	5	2	0,091	0,001

(a) Bağımsız örneklem Ortanca (median) Testi anlamlılığı

(b) Bağımsız örneklem Kruskal-Wallis Testi anlamlılığı

Tablo 5’de, 2016’da denetimi yapılan KAYİK sayısının (dKayik2016) ortanca değeri, 4B alt grubu için 240 iken, UDA üyesi ve yerel bağımsız denetim kuruluşları için, sırasıyla, 8 ve 3’dür. Alt grupların ortancaları arasındaki fark %5, dağılımları arasındaki fark ise %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Analize dahil olan diğer yıllar için de, gerek ortanca değer gerekse dağılımlar için istatistiksel anlamlılık benzer şekilde olup, 2013 yılı için ortancalar arasındaki fark %10 seviyesinde anlamlıdır.

Tablo 6’da, denetlenen KAYİK sayısı değişkenleri ile, bağımsız denetim alanında önceki yazında etkisi sorgulanan diğer değişkenler arasındaki ilişim katsayıları verilmiştir. Değişkenler normal dağılım koşullarını sağlamadığı için, Spearman’s Rho ilişim katsayısı kullanılmıştır. Denetlenen KAYİK sayısı değişkenleri arasında her yıl için birbirleriyle %1 seviyesinde anlamlı ve pozitif ilişim bulunmuştur. Bu istenen ve normal koşullar altında beklenen bir durumdur. Zira bir denetim kuruluşunun aynı şirketi sonraki yıllarda da denetlemesinde, denetim maliyeti açısından ciddi bir tasarruf söz konusu olup, bu tasarrufu denetim fiyatına da yansıtmak suretiyle rekabet avantajı elde etmek mümkün olabilir. Ancak, şeffaflık raporlarının ilk defa 2013’de zorunlu kılınması sebebiyle, bu çalışmada incelenen 4 yıllık durum denetim kuruluşu rotasyon zorunluluğunun etkilerini tam anlamıyla bulgulara yansıtamamaktadır.

Tablo 6. İlgileşim (Korelasyon) Tablosu (Spearman's Rho İlgileşim Katsayısı)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1 dKayik2016									
2 dKayik2015	0,747**								
3 dKayik2014	0,659**	0,878**							
4 dKayik2013	0,578**	0,682**	0,810**						
5 UDAüyesi	0,270*	0,192	0,171	0,199					
6 4B	0,385**	0,393**	0,394**	0,400**	-				
7 ŞirketYaşı	0,069	0,258*	0,345**	0,325**	0,04	0,204			
8 OrtSayısı	0,237*	0,069	0,097	0,152	0,01	0,340**	0,05		
9 EnBüyOrtPayı	-0,252*	0,008	0,009	-0,102	0,02	-0,096	0,10	-0,249*	
10 DenGeliri2016	0,352**	0,305**	0,333**	0,283*	0,06	0,333**	0,07	0,134	-0,22

dKayik2016: 2016 yılında denetlenen KAYİK sayısı; UDA: Uluslararası denetim ağı; 4B; 4 Büyük denetim kuruluşu. (**) ve (*), sırasıyla %1 ve %5 istatistiksel anlamlılığı temsil etmektedir.

Tüm denetlenen KAYİK sayısı değişkenleri ile küresel 4 büyük denetim kuruluşu üyesi olma kukla değişkeni arasında pozitif ve %1 düzeyinde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Bu bulgu Tablo 3 ve 4'deki analizleri doğrular niteliktedir. Uluslararası denetim ağına üye olma kukla değişkeni ile 2016 yılında denetlenen KAYİK sayısı değişkeni arasında pozitif ve %5 seviyesinde anlamlı ilişki bulunmuştur. Diğer yıllar için de bu ilişki pozitif olmakla beraber istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Bağımsız denetim şirketinin piyasadaki tecrübesini analize yansıtmak amacıyla dahil edilen şirket yaşı değişkeni ile 2016 yılı hariç, tüm denetlenen KAYİK sayısı değişkenleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bağımsız denetim kuruluşlarının ortak sayısı ile 2016'da denetlenen KAYİK sayısı ve 4B kukla değişkeni arasındaki pozitif ilişki de 4 büyük denetim kuruluşunun sektöre olan etkisini doğrulamaktadır. Zira, bu denetim kuruluşları, yerel denetim şirketlerine kıyasla daha fazla ortak sayısına sahip olup, her bir ortağın sahip olduğu pay göreceli olarak daha küçük olmaktadır. Bu bulgu ile uyumlu olarak, en büyük ortak payı değişkeni ile ortak sayısı değişkeni arasında negatif ve %5 seviyesinde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Çalışmada kullanılan değişkenler ile denetim geliri arasındaki ilişkiye bakıldığında bulgular oldukça çarpıcıdır. Her yıl için denetlenen KAYİK sayısı ve 4 büyük denetim kuruluşu üyesi olmak ile denetim geliri arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Diğer değişkenlerden hiçbirisi ile denetim geliri arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır.

6. Sonuç

Amerika'da, Enron başta olmak üzere, 1990' ların sonundaki bir dizi finansal skandal sonrası denetim sektörüne olan güven sarsılmıştır. Güvenin yeniden tesis edilmesi amacıyla atılan adımların başında Sarbanes-Oxley Yasası (SOX 2002) gelmektedir. Toplam 49 sayfa kapsayan bu yasada, 'kamu yararı' terimi 24 kez kullanılmış, yasanın denetime ilişkin zorunlu kıldığı ek düzenlemelerde kamu yararının gözetilmesi amaçlanmış ve yasal düzenlemelerde ilk defa bu denli ön plana çıkmıştır. 'Kamu yararını ilgilendiren kuruluş' (KAYİK) terimi ise AB direktifleri ile yazına kazandırılmıştır. Ülkelerarası farklılık göstermekle beraber, KAYİK sayıları borsada işlem gören şirket sayılarından belirgin olarak yüksektir. Ülkemizde, 2016 yılında 423 tane SPK zorunlu

yıllık finansal tablo denetimi gerçekleştirilirken, 1453 tane KAYİK zorunlu denetimi gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla, KAYİK'lerin zorunlu denetimine ilişkin yasal düzenlemeler sonrası denetim kuruluşlarının denetim hizmeti sunduğu şirket sayısında patlama yaşanmış ve bu gelişme sektörü derinden etkilemiştir. Bu sebeple ülkemizde faaliyet gösteren KAYİK'lerin denetimine ilişkin geline durumu anlamak ve irdelemek önemlidir.

Bu çalışmada ülkemizde KAYİK kavramının başlangıcı, tanımı ve yıllar içerisindeki gelişimi gözler önüne serilmiştir. Analizleri denetim kuruluşları arasındaki farklı fiyatlandırma politikaları ve diğer ekonomik göstergelerdeki değişikliklerin etkisinden arındırmak amacıyla, 2013-2016 döneminde zorunlu denetimi yapılan KAYİK sayısı kullanılmıştır. Bu sayıların denetim gelirine etkisi en son aşamada irdelenmiştir.

Ülkemizde kullanılan KAYİK tanımı oldukça kapsamlı olup, AB ülkeleri arasında en çok İtalya ile benzerlik göstermektedir. 2013-2016 dönemi için denetlenen KAYİK sayısı ile denetim geliri arasında tespit edilen pozitif ilişki Erdoğan ve Kutay (2016) çalışmasında 2013 yılı için raporlanan bulgularla uyumludur.

Ayrıca, bu çalışmada sektördeki küresel dört büyük bağımsız denetim kuruluşunun baskın etkisi niceliksel olarak ortaya konmuş ve istatistiksel olarak da kanıtlanmıştır. KAYİK denetimleri pazarının 2016 itibarıyla yüzde 61'i küresel dört büyük denetim kuruluşunun elindedir. Bu şirketlerin ülkemizdeki rekabet avantajının sebeplerini sorgulamak bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Ayrıca, KAYİK denetimlerindeki rotasyon düzenlemesinin etkilerini araştırmak, şeffaflık raporlarının zorunlu hale gelmesinden sonra ilk defa 2013 yılı için yayınlanmaları ve bu nedenle en fazla 4 yıllık verinin derlenebilmesinden dolayı, mümkün olamamıştır. Bu kısıtların gelecekteki çalışmalara motivasyon sağlayacağı düşünülmektedir.

Ek Not

Eleştiri ve önerileriyle bu çalışmaya katkıda bulunan kör hakemlere ve yayın sürecindeki desteği için editöre teşekkür ederiz.

Kaynakça

Acar, D., Senal, S. ve Usul, H. (2011). Bağımsız Denetim Kalitesi: Denetim Firmaları Üzerine Bir Araştırma, *Selçuk Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 22, 273-306.

Allen, C. (2010). Comparing the Ethics Codes: AICPA and IFAC, *Journal of Accountancy* 210 (4), 24-32.

AE (2017). Accountancy Europe, Definition of Public Interest Entities in Europe State of play after the implementation of the 2014 Audit Reform: Survey, *Accountancy Europe-Audit and Assurance*, Kasım 2017: Brüksel.

BDY (2012). Bağımsız Denetim Yönetmeliği, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, Resmî Gazete, Sayı: 28509, 26 Aralık 2012. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121226-5.htm/20121226.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121226-5.htm>. Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2018.

Çalıyurt, K.T. ve Kesimli İ.G. (2015). Avrupa'da Bağımsız Denetimde Mevzuat Açısından Gelişmeler ve Türkiye Yansımaları, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 52 (602): 13-24.

Dagnev, I (2008). Sarbanes - Oxley Act of 2002 vs. The 8th Company Law Directive, University of Oslo- Department of Informatics, Yüksek Lisans Tezi.

Direktif (2014). Directive 2014/56/EU of the European Parliament and of the Council amending Directive 2006/43/EC on statutory audits of annual accounts and consolidated accounts 16 April 2014. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0056&from=EN>.

Direktif (2013a). Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings, amending Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC Text with EEA relevance. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FRF/TXT/?uri=celex:32013L0034>. Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2018.

Direktif (2013b). Directive 2013/36/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on access to the activity of credit institutions and the prudential supervision of credit institutions and investment firms, amending Directive 2002/87/EC and repealing Directives 2006/48/EC and 2006/49/EC Text with

EEA relevance. <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:32013L0036>. Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2018.

Direktif (2006). Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council on statutory audits of annual accounts and consolidated accounts, amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC and repealing Council Directive 84/253/EEC 17 May 2006. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006L0043>. Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2018.

Direktif (2004). Directive 2004/39/EC of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on markets in financial instruments amending Council Directives 85/611/EEC and 93/6/EEC and Directive 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 93/22/EEC. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32004L0039>. Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2018.

Direktif (1991). Council Directive 91/674/EEC of 19 December 1991 on the annual accounts and consolidated accounts of insurance undertakings. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31991L0674>. Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2018.

Direktif (1984). Eighth Council Directive 84/253/EEC of 10 April 1984 based on Article 54(3)(g) of the Treaty on the approval of persons responsible for carrying out statutory audits of accounting documents. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31984L0253&qid=1423170797029&from=EN>. Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2018.

Erdoğan, S. ve Kutay, N. (2016). Türkiye’de Bağımsız Denetim Şirketlerinin Karakteristiklerinin Bağımsız Denetim Gelirleri Üzerindeki Etkisi, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12 (27), 105-122.

Erdoğan, S. ve Solak, B. (2016). “Türkiye’de Şeffaflık Raporları ve Bağımsız Denetim Sektörüne Yönelik Ampirik Bir Çalışma”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 6 (2), 175-195.

EY (2014). Şeffaflık Raporu, Transparency Report 2014- Ernst & Young, Qatar.

Gürol, B. Ve Tüysüzoğlu, T. (2016). Türkiye’de Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluşlar Nezdinde Bağımsız Denetim Yapana Denetim Kuruluşlarının Şeffaflık Raporları Üzerine Bir İnceleme, *Muhasebe ve Denetim Bakış*, 47,131-148.

KGK (2018). 2017 Takvim Yılına Ait Şeffaflık Raporlarına İlişkin Duyuru, *Kamu Gözetim Kurumu*, 05.04.2018. [http://www.kgk.gov.tr/ContentAssingmentDetail/1421/2017-Takvim-YılınaAit-Şeffaflık-Raporlarına-İlişkin-Duyuru-\(05.04.2018\)](http://www.kgk.gov.tr/ContentAssingmentDetail/1421/2017-Takvim-YılınaAit-Şeffaflık-Raporlarına-İlişkin-Duyuru-(05.04.2018)). Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2018.

KHK/660 (2011). Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Karar Sayısı: KHK/660, Resmî Gazete, Sayı: 28103, 02 Kasım 2011. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111102.htm/20111102.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111102.htm>. Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2018.

Komisyon Önerisi (2008). Commission Recommendation of 6 May 2008 on external quality assurance for statutory auditors and audit firms auditing public interest entities (notified under document number C (2008) 1721) (2008/362/EC). <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008H0362&from=EN>. Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2018.

Komisyon Raporu (2017). Report from the Commission to the Council, the European Central Bank, the European Systemic Risk Board and the European Parliament on monitoring developments in the EU market for providing statutory audit services to public-interest entities pursuant to Article 27 of Regulation (EU) 537/2014, 07/09/2017. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52017DC0464>. Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2018.

SOX (2002). The Sarbanes-Oxley Act of 2002, <http://legcounsel.house.gov/Comps/Sarbanes-oxley%20Act%20of%202002.pdf>, Erişim Tarihi: 12 Eylül 2018.

Tanç, A. ve Gümrah, A. (2016). “Şeffaflık Raporları Çerçevesinde Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Sürekli Mesleki Eğitim Politikalarının Analizi”, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 18(1), 419-438.

Yönetmelik (2014). Bağımsız Denetim Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, Resmî

Gazete, Sayı: 29152, 21 Ekim 2014. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler//2014/10/201410218.htm/20141021.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler//2014/10/20141021-8.htm>. Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2018.

Yönetmelik (2015). Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para İhracı ile Ödeme Kuruluşları ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Resmî Gazete, Sayı: 29314, 2 Nisan 2015. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler//2015/04/2015040210.htm/20150402.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler//2015/04/20150402-10.htm>. Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2018.